

FEHÉR ANIKÓ
KÉPZELT INTERJÚ BARTÓK BÉLÁVAL*

(Ez a beszélgetés a képzelet szüleménye. Bartókkal természetesen nem találkozhattam személyesen, ám írásait olvasva, műveit hallgatva vagy játszva régóta élt bennem a vágy egy beszélgetésre. De jó lett volna megkérdezni a véleményét a népzene szerepéről mai életünkben! És ha már játékra szántam el magam, akkor legyen a dolog teljes. Nemcsak a saját korának problémáiról „faggattam”, hanem azt is megkérdeztem, hogy a jelen helyzetről mit gondol. Az idő határtalan – zenéje révén Bartók is azzá tette, így bátran ugrálunk benne. Bartók Béla iránti tiszteletem jele ez a kis írás.)

Abban a híres „patkós teremben” ülünk a Tudományos Akadémián, ahol a világhírű zeneművész, Bartók Béla oly sok időt tölt mostanában kollégáival. A magyar népdalok rendje készül, a furcsa, valóban patkó alakú, hajlított asztal tele papírokkal, kottákkal. Ezeknek a népdal lejegyzéseknek a neve „támlap”, még Vikár Béla nevezte el így őket. Különböző nagyságú halmokba rendezve láthatóak a kották, van közöttük kicsi, alig néhány adatot tartalmazó kupac, de

vannak olyanok, amelyek önmagukban meg sem állnak, kettő tesz ki egy halmazt.

Bartók fáradhatatlan, megérkezésemkor is dolgozott. Nem is hallotta a kopogásomat, mert fején volt a fülhallgató, amit a fonográfhoz használt. Miután délután négy óra volt (így beszéltük meg a találkozót), elővette zsebéből kis üveg tejeskávóját, melyet egy szelet kenyérral el is fogyasztott. Amint említette, kettőkor kezdte a munkát, négyig a hengereket hallgatta le, utána a rendezéssel foglalkozott. Tanítványára, Rácz Ilonára hagyta az új stílust, ő a régivel foglalkozott, s azokkal, amelyek nem illenek egyikbe sem. Többi kollégájával is megbeszélte a feladatokat, mindenki pontosan tudta, mit kell tennie.

Én magam alig hiszem, hogy a 20. század zenéjével szemben ülök, aki zeneszerzőként, zongoraművészként ugyanolyan hatalmas, mint a magyar népzene tudósaként. Kissé elfogódva kezdődik beszélgetésünk, alig merem megszólítani. Úgy tűnik – de ezt csak én képzelem – mintha még mindig a mezőkön járna, vagy a falusi udvarban hallgatná az énekeseket. Nem így van, Bartók itt van, várja a kérdéseket.

Bartók Béla Csík megyei vándorútján

Miért kell sietni a magyar népdalok rendezésével?

Mert nemcsak magyar népdalok vannak. Egy nép zenéjét önmagában nem ismerhetjük meg, kell az összehasonlítás. Itt van a román, a lengyel anyag, azzal is törődni kell, ha valós eredményeket szeretnénk látni.

Mi az alapja a rendszerének?

A, B és C osztályba sorolom a dalokat, zenei jegyeik alapján. Az első kettő

rendben van, oda könnyű elhelyezni azt, ami odavaló, a harmadikkal még bajban vagyunk.

Milyen kritériumok alapján kerülnek a dalok a C osztályba?

A sem a régi, sem az új dallamokhoz nem tartozó magyar népi dallamok vannak itt. Ezekben több-kevesebb idegen befolyás nyoma mutatkozik¹. Tehát nem tipikusak, nem egységes a karakterük és nem férnek be az első kettőbe. Igyekezem őket besorolni az A1 osztályba, hisz a C nem végleges megoldás.

Bartók Béla népzene gyűjtés közben (1908)

Ahhoz, hogy most ezen gondolkodjunk, először össze kellett gyűjteni a dallamokat. Nehéz elképzelni hogyan is mehetett ez. Milyen utat kellett bejárniuk, hogyan ment a gyűjtés?

Aki nem vett benne részt, annak valóban nehéz elképzelni, milyen rengeteg munkával, erőfeszítéssel járt ez a gyűjtés. Hogy a civilizációtól érintetlen zenei anyagot fellelhessük, olyan falvakat kellett felkeresnünk, melyek a lehető legtávolabb estek a civilizáció központjaitól és a közlekedési vonalaktól... Ha régebbi dalokat akartunk megszerezni, esetleg több évszázados dallamokat, öreg emberekhez, főleg öreg asszonyokhoz kellett fordulnunk; ezeket viszont nehéz volt rávenni az éneklésre. Szégyellték, hogy idegen urak előtt énekeljenek, féltek attól, hogy a falubeliek kigúnyolják, kinevetik őket, féltek a fonográftól is... Egyszóval, a legnyomorúságosabb falvakban, a legprimitívebb viszonyok közt kellett élnünk, azon kellett igyekeznünk, hogy megnyerjük a parasztok barátságát és bizalmát. Különösen ez utóbbi ment nehezen; régebbi időkben a nemesség annyira kihasználta a parasztot, hogy bizalmatlanná vált mindenkivel szemben, aki az úri osztályhoz tartozónak látszott. Mégis elmondhatom, hogy

¹ A dőlt betűvel szedett sorok idézetek Bartók írásaiból. Bartók Béla: Népzene és a szomszéd népek zenéje. Somló Béla könyvkiadó. Budapest. 1934 6. o.

ezen a téren kifejtett fáradságos munkánk nagyobb örömet szerzett minden másnál. Életem legboldogabb napjai azok voltak melyeket falvakban, parasztok közt töltöttem. Ezzel kapcsolatban egy körülmény döntő fontosságát kell különösen hangsúlyoznom: az a tény, hogy a gyűjtést magunknak kellett végeznünk s hogy a melódiaanyaggal nem írott, vagy nyomtatott gyűjteményekben ismerkedtünk meg, elhatározóan fontos lett számunkra.²

Pedig sokan használnak mások által gyűjtött és leírt anyagot, zeneszerzők és előadók egyaránt...

Az írott vagy nyomtatott gyűjtemények melódiai általában holt anyagnak tekinthetők. Igaz, feltéve, hogy megbízhatók, megismerhetjük belőle a dallamokat. De ezek alapján behatolni magának a népzenenek igazi, lüktető életébe lehetetlenség. Aki valóban át akarja érezni ennek a zenének eleven életét, annak, hogy úgy mondjam, át kell azt élnie és ezt csak a parasztokkal való közvetlen érintkezés útján érheti el. Ahhoz, hogy ez a zene teljes hatalmával megragadjon — amire szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy irányító erővel hasson alkotásunkra — nem elég a melódiákat megtanulni. Ugyanolyan fontos, hogy lássuk és megismerjük azt a környezetet is, melyben ezek a melódiák élnek. Látnunk kell az éneklő parasztok arcjátékát, részt kell vennünk táncmulatságaikban, lakodalmi, karácsonyi ünnepségeiken, temetkezéseiken... Hangsúlyoznom kell: a mi esetünkben nemcsak arról volt szó, hogy egyes melódiákat megszerezzünk s a maguk egészében vagy részleteiben műveinkbe beépítsük és hagyományos eljárással feldolgozzuk. Ez mesterembermunka lett volna és nem vezetett volna új, egységes stílus megalkotásához. A mi dolgunk az volt, hogy megérezzük ennek a mindeddig ismeretlen zenének szellemét és ebből a szavakban nehezen kifejezhető szellemből kiindulva teremtsünk zenei stílust. És épp azért, hogy e zene szellemét helyesen ismerhessük meg, volt oly fontos számunkra, hogy a gyűjtést saját magunk a helyszínen végezzük.³

Mit gondol azokról az előadásokról, amelyeken az Ön műveit megelőzi azoknak parasztzenei változata, immár revival előadásban, azaz pontos másolataként az eredetinek, de mégsem parasztelőadótól?

A jó előadó bármit megtehet, bármit eljátszhat. Azt azonban kell tudni, hogy az én műveim nem népzenei alkotások, hanem egy zenét tanult ember művei. Alapjuk, témájuk gyakran népdal vagy valami ahhoz hasonló, de a végeredmény nem népdal. Így gyakran problematikus lehet az egybekeverésük.

Mi a véleménye Professzor Úrnak egykori alma matere, a Zeneakadémia és a népzene kapcsolatáról?

² Bartók Béla: Magyar népzene és új magyar zene. in: Zenei szemle. 1928. március-április 56. o.

³ ua. 56. o.

Nemcsak a jó előadó tehet meg bármit, de a jó műfajok, stílusok is megférhetnek egymás mellett, ha valóban jók. Az ún. klasszikus zene előadásában van gyakorlatunk, tudjuk a metodikáját, az előadási szabályait, a népzenenél nehezebb a helyzet. Mert a népzenenek egészen más a célja, a rendeltetése, semhogy esténként nagyestélyis hölgyek és urak hallgassák, majd utána pezsgővel koccintsanak.

Nem is feltétlenül a nagyterem koncertjeire gondolok, hanem arra, kell-e tanítani a hírneves falak között a népzeneét?

Jó lenne bevezetni egy ilyen tantárgyat. Magyar népzene lehetne a címe, vagy magyar népzeneelmélet. Jó lenne, ha a hallgatók – készüljenek bármilyen zenei pályára is - megismernék a parasztzene lelkét, és ezen keresztül a magyar parasztemberek gondolkodásmódját. Úgy tudom, Kodály tervez ilyesmit, remélem sikerülni fog neki.

Nem gondolja, hogy azok a hallgatók, akik magas szinten, komoly technikai tudással játszáknak nagy mesterek valóban „nehéz” műveit, lekicsinylően néznek majd az alig öthangos rövid dalocskákra?

De, gondolom. És éppen itt jön majd a lényeg: olyan elhivatott és nagy tudású tanárokat kell keresni és találni, akik ezen a nehézségen átvezetik majd ezeket a diákokat. Felnyitják a szemüket, megmutatják a magyar népdal lényegét. Mert ezek a kis párhangos dalocskák a maguk nemében ugyanolyan értéket képviselnek, mint mondjuk egy Beethoven szonáta.

Ezt komolyan gondolja?

Igen. Beethoven képzett, tanult zenész volt, ráadásul isteni tehetséggel megáldva. Értette a muzsikát, értette a zene nyelvét. Ismerte kortársai műveit, és a múlt megmaradt remekeit is. A magyar- vagy bármilyen országbéli tanulatlan parasztember a maga gyakran igen szűk világában él. Innen kap minden tapasztalatot, minden hatást. Ebből nyeri ki azt, amiből azután az ő dalai keletkeznek. Ugyanúgy felhasználja élete és a körülötte lévő világ minden rezdülését, agya minden sziporkáját, mint a tanult mester.

Az eredmény mégsem lesz ugyanolyan...

Nem. Nem is az a cél. A parasztember „alkotása” nem szórakoztató céllal jön létre. Nem is másoknak készül, alkotója csakis önmagának szánja. Ezzel a kis dallal szeretné a parasztember regisztrálni vagy megörökíteni élete rezdüléseit, eseményeit és ezek hatásait, vagyis szeretné dokumentálni, hogy ezek a kisebb-nagyobb történések hogyan hatottak rá. Aztán persze ezek a dalok nem maradnak benne, előbb-utóbb kikerülnek a saját légteréből és másoknak is tudomására jutnak. Miután a falu kicsiny, közös a terület, ahol élnek, közösek vagy nagyon hasonlóak a gondok, a problémák és az örömök, megtetszik ez másoknak is. Ők hozzátesznek valamit, alakítanak rajta, elvesznek belőle...

Úgy gondolom, nemcsak az öröm vagy a bánat szócsöve egy-egy népdal, van, amikor „használja” a parasztember ezeket, pl. táncol rá...

Vagy gyereket altat vele, vagy névnapos barátját, szomszédját köszönti fel. Igen, használja is a parasztember a dalt, a muzsikát. Rengeteg dallam van szöveg nélkül, ezekre lehet táncolni. Ezeket nagyrészt a muzsikus cigányok örökítik, itt talán kevesebb a variáció.

Ám ezeknél sokkal izgalmasabbak a tulajdonképpeni dalok (ahogy korábban már neveztem őket), vagyis azok a dalok, amelyeknek nincs konkrét célja, csak éppen megszülettek, mert egy belső erő kikényszerítette őket. És hát ahogyan leírtam: *A népzene a természet tüneménye... Ez az alkotás ugyanazzal a szerves szabadsággal fejlődött, mint a természet egyéb élő szervezetei: a virágok, állatok stb. Éppen ezért olyan gyönyörű, olyan tökéletes a népzene. A tiszta zenei gondolat megtestesülése, mely bámulatba ejt egyrészt a forma tökéletességével és kifejezőteljességével s az eszközök gazdaságosságával, másrészt frissességével és közvetlenségével is. Hozzáteszem: Akik nem tudják, milyen óriási a különbség a magyaros és a cigányos cifrázás közt, azoknak figyelmébe ajánlom bármely magyar paraszzenész muzsikálását akár a dudán, akár a furulyán.*⁴

Ön éppen azzal folytatja előbbi gondolatát, hogy a parasztzene nem mindenki számára érthető...

Igen, sokan keverik a népzene-t a népies zenével. Pedig igen nagy a különbség a kettő között. Ez utóbbi *a falusi muzsika mesterséges hamisítványa*. Ez a stílus hasonlítani akar a népzene-re, de ez nem fog menni, hisz épp a lényeg hiányzik belőle: a hamisítatlan, ösztönös, naiv öntudatlan alkotás érzete. A népies muzsika a városi kultúra hatásait hordozza. *Csak kiváló, korszakos tehetségek (mint pl. Liszt, Brahms, Chopin) voltak képesek ebből a megalkuvó „népies” stílusból kicsiholni az igazi, nemes zenei szépséget...*⁵

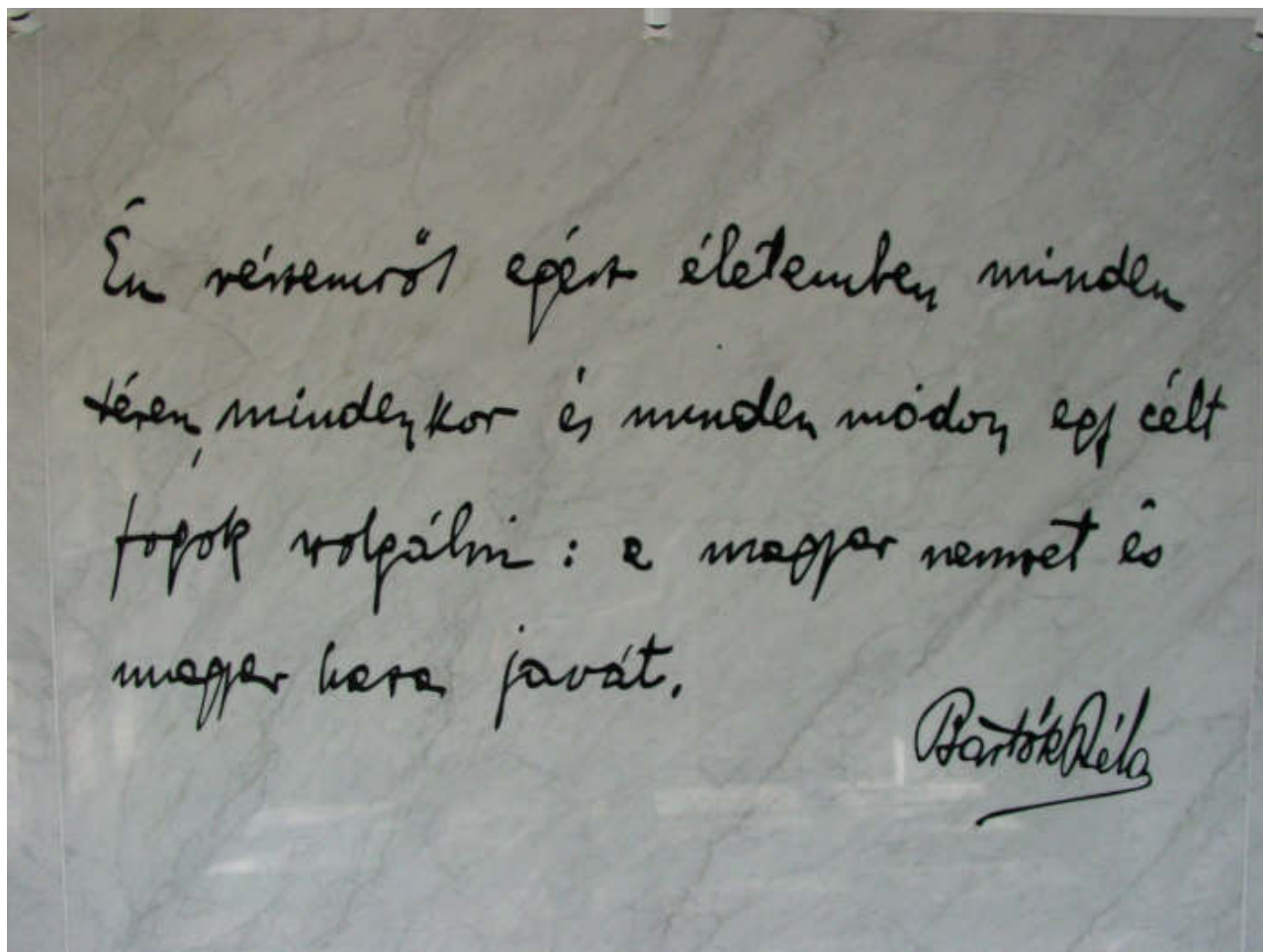
Ön szerint lehet tanulni a parasztzene előadásmódját?

Nehezet kérdez. Lehet tanulni az evést, az alvást, a szerelmet? Nem hiszem. Ez vagy megy magától vagy nem. De általában megy, ha hagyják, hogy menjen. A falusi gyermek az előzőek mellett egyfajta zenei világba is belecsöppen, hisz nem hall mást. Környezetének illemtana, szokásrendszere, hierarchiája mellett megtanulja a kultúrát is, amelynek része a dallamkincs. Persze, ma már másként van mindez. Másfél évtizede vezették be nálunk is a rádiót, ami Amerikában már korábban megvolt, így sokféle zenéhez hozzá lehet jutni. És ez csak egyre tágul. Egyre többet utazunk, egyre messzebbre, és egyre több inger éri majd az embert. Nem lesz teljesen természetes és zavarmentes a zenei kultúra tovább

⁴ Bartók Béla: A népzene forrásainál. 1925

⁵ ua.

örökítése. A fejlődés ezzel jár, ám emiatt nem szabad szomorkodni. Új stratégiát kell kitalálni, ha azt akarjuk, hogy ez a kincs ne múljon el azokkal, akik még ma is élnek.

Bartók Béla Emlékház - felirat a bejáratnál

Miért fontos ennek a kincsnek a megtartása?

Mert ez jellemez minket. Ettől vagyunk azok, akik vagyunk: Keletről jött, ma közép-európai magyarok. Ennek a kincsnek a jellegzetességeitől vagyunk azok, akik vagyunk.

Milyen utat lát a Professor úr arra, hogy megmaradjon ez a kincs?

Élni kell vele. Használni kell, úgy, mint ahogyan a parasztemberek tették. Még akkor is, ha a mi körülményeink mások. Ünnepeink vannak, hangulati változások gyötörnek minket, ilyenekhez nagyon illik a népdal. Bármikor és bárhol elő lehet venni, nem kell mindig hangosan. Elég gondolni egy népdalszövegre vagy dallamra. Persze, az a legjobb, ha énekeljük: egyedül, otthon vagy baráti társaságban, mulatságon.

Bartók Béla Emlékház - Étkező

Hadd térjek vissza egyik előző kérdésemhez: lehet-e tanítani a magyar népdal előadásmódját?

Bizonyos mértékben igen. Bár jobb, ha valaki beleszületik, azaz kicsiny gyermek korában már ilyent hall. Kodály pedagógiai módszere is erre int: nem lehet elég korán elkezdni zenére nevelni a kicsinyeket. Nos, akinek nem volt olyan szerencséje, hogy gyermekkorában megkapja a „védőoltást”, annak jó, ha az óvoda vagy az iskola mutat valamit belőle. Mindemellett ne feledjük: *Népi dallamokkal bánni tudni: egyike a legnehezebb feladatoknak.*⁶ És itt nemcsak a népdal feldolgozására, a zeneszerző feladatára gondolok. Nem könnyű egy néhány hangos, néhány ütemes, eredendően egészen más célból, nem szórakoztatásra megalkotott vagy létrejött kicsiny műalkotást megjelentetni a színpadon úgy, hogy a közönség ne csak a kuriózumot, a különlegességet lássa benne, hanem értse és érezze annak művészi mondanivalóját is.

Esetleg a zene fellelőgárában is lehetne tanítani?

Igen, mint említettem, a népzene elméletét nagyon jó lenne alaposan megtanítani.

⁶ Bartók Béla: A népzene jelentőségéről. 1931

Bartók Béla tekerőn játszik

Nem erre gondoltam, hanem az előadásmód tanítására...

Egy természeti tüneményt nagyon nehéz a tanterembe szorítani, tantervek közé tuszkolni. Igaz, ma már vannak szép példák országszerte. A népzene célja nem más, mint önmagunk vagy szűk környezetünk informálása. Tanítani kellene pl. a továbbadás technikáját, azaz népzenei módszertant, valamint a népzenehez társuló egyéb tudományterületeket: néprajzot, egyéb népművészeti műfajokat, táncot. Olyan tanárokat kellene képezni, akik a magyar népművészet minden területén tájékozottak, persze egy fő, egy fontos szakterület mellett. Ezek a képzett fiatalok aztán kovászai lehetnének egy-egy településnek. Népművészeti Egyetemre lenne szükség, ahol természetesen nagyon magas szinten tanítanak a népzene elméletét, talán némiképp a jó előadásmódjának csínját-bínját is. Persze, ahogyan említettem népzene tudósokra is nagy szükség lenne, hisz van mit gyűjteni még mindig, és azután lesz mit rendezni is.

Bizonyosan hallotta Ön is, egyre gyakrabban rendeznek népzenei koncerteket a legnagyobb termekben, gyakran kevert módon, azaz klasszikus zeneművek előtt mutatják be az eredeti, népi változatot.

Amint mondtam, ami jó, az jó, ami meg nem jó, az nem jó. Nemrégiben írtam: *a népi zenének csak akkor van művészi jelentősége, ha nagy formáló tehetség kezén tud a magasabb műzenébe áthatolni és arra hatni. Tehetségtelenek kezében sem a népi zene, sem semmiféle más zenei matéria nem tehet szert jelentőségre. Vagyis: a tehetségtelenségen nem segít sem a népzene, sem egyébre történő támaszkodás. Az eredmény így is, úgy is: semmi.*⁷

Ez elég kemény mondás. Mi van abban az esetben, ha az előadó nem nyúl bele az eredeti anyagba, hanem megtanulja szóról szóra és pontosan úgy adja elő, mint a parasztember?

Ez nagyon szép dolog. De egy esetet talán nem kellene kitölteni ilyesmivel. Nehéz mozdulatlanul ülni egy jó tánczene hallatán. Jobb, ha magunk is részt veszünk benne. Igazi falusiakkal talán elképzelhető lenne, de ők meg miért tennék?

Akkor hagyjuk a koncerttermeken kívül a magyar népdalt?

Szó sincs erről. De nagyon meg kell választani, hogy ki vigye fel a színpadra. Az az előadó, aki csak a parasztasszony hangját vagy a cigány hegedűs vonójátékát utánozza, nem sokat ér. Ilyenekre nincs szükség a színpadon, ők énekeljenek, muzsikáljanak otthon. Olyan előadókra van szükség, akik az eredetihez valami különlegességet hozzá tudnak tenni a magukéból, a maguk tehetségéből, a maguk tudásából. Vannak ilyen előadóink!

Érdekes ez a meglátás. És mi van azokkal, akik valamilyen módon feldolgozzák a népdalt?

Én is készítettem számos népdalfeldolgozást. De gondolom, nem ezekre gondol, hisz ezek a zenetörténet részei, és tanult ember alkotásai. Bátran hozzáfoghat bárki a feldolgozáshoz, a magyar népdal erős, sokat kibír. A közönség pedig ítél. Ami tetszik, az fönmarad, ami nem, az az enyészeté. Az előbb nem feltétlenül olyan feldolgozásra gondoltam, amely más dallamot vagy más harmóniát tesz hozzá a dallamhoz. Olyanra, amikor az előadó megmutatja a népdalt, ám úgy, ahogyan ő azt értelmezi, azaz korának és korunknak megfelelően adja elő, mégis megtartja eredeti erejét és szépségét. Nem könnyű feladat ez.

Meddig lehet elmenni a feldolgozásban? Lehet-e pl. műfajokat keverni?

Nehéz kérdés, nem gondolkodtam ezen. Hallom a fiatalokat, sok mindent kipróbálnak, sokféle ruhába öltöztetik a népdalt. A legfontosabb az, hogy mielőtt hozzáfogunk a feldolgozáshoz, jól meg kell ismerni a népdalt. Pontosán kell tudni a szerkezetét, a zenei felépítését. Kell ismerni az egyes dallamok variánskörét, az egymáshoz hasonló dalokat. Komoly zenei érzék kell ahhoz is, hogyan illesszünk egymás mellé két dalt, vagy többet. Nem olyan egyszerű ez!

⁷ ua.

Kodállal mélységesen egyetérték, amikor ezt mondja: *A népdalhoz a legrövidebb út a zenei műveltségen át vezet.*⁸

Tudna-e tanácsot adni, kinek a feldolgozásait tekintjük példának?

*Ha azt kérdezi(k) tőlem, mely művekben ölt testet legtökéletesebben a magyar szellem, azt kell rá felelnem, hogy Kodály műveiben. Ezek a művek: hitvallomás a magyar lélek mellett. Külső magyarázata ennek az, hogy Kodály zeneszerzői tevékenysége kizárólag a magyar népzene talajában gyökerezik. Belső oka pedig Kodály rendíthetetlen hite és bizalma népének építő erejében és jövőjében.*⁹

Mit tanácsol Professor Úr azoknak a fiataloknak, akik mostanában azzal kacérkodnak, hogy a népzene felvigyék a színpadra?

Végezzék el a zeneakadémiát valamilyen klasszikus zenei szakon. Végezzenek népzene tudományi stúdiumokat. Válogassanak az anyagból, hallgassák meg a mi gyűjtéseink felvételeit. Aztán egy ideig figyeljenek másra... Ha utána is kikívánczozik, akkor bele lehet vágni. Én nem javaslom a különféle műfajok keverését, nem jó, ha zeneszerző által írott klasszikus darab együtt hangzik fel egy paraszti előadással. Lehet, hogy jól szól, de gyakran ütik egymást. Egyikben ez tetszik, a másikban az. Nem lehet egy mércével mérni. Kinek erre hajlik a füle, kinek arra a hallgatóságából. A csíki népdalokat éppen azért dolgoztam fel például, mert volt bennük valami, ami izgatott. És hozzá akartam tenni a magamét. Különben maradhattak volna úgy, ahogyan hallottam őket, szépek voltak úgy is. Az eredetit és a feldolgozottat egymás után hallgatni csak a tanteremben érdemes, amikor a zeneszerzői fogásokat magyarázza a tanár. Vagy érdemes megmutatni az eredetit a feldolgozást tanuló zenésznek, hogy ő is megtudja, a zeneszerző miből indult ki.

A magyar népzenevel tudni kell bánni. Ehhez nemcsak zenésznek, de a lelket is jól ismerő szakembernek, néprajzkutatónak, egyáltalában egész, teljes embernek kell lenni.

⁸ Kodály Zoltán: A magyar népzene. in: A magyarság néprajza. 1937

⁹ Bartók Béla: Magyar népzene és új magyar zene. in: Zenei szemle. 1928. március április 57. o.

Megjegyzés: Beszélgetésünk után nem sokkal Bartók feleségével együtt Amerikába ment. Nem a kalandvágy vitte. Október 8-án adta búcsú koncertjét, a Székesfővárosi Zenekart Ferencsik János vezényelte. Bartók és Pásztory Ditta zongoráztak Bachot, Mozartot és Bartókot... A végén megszólalt az Elindultam szép hazámból kezdetű magyar népdal feldolgozása.

Jugoszlávián, Olaszországon, Svájcban, Franciaországon, Spanyolországon át érték el Lisszabont, a budapesti Déli pályaudvartól számítva, kilencnapos utazás után, 20-án hajnalban.

Bartókék autóbussza, amivel Svájcba utaztak, egy nappal a tervezett előtt indult, így nem sok ideje maradt csak a koncert után, hogy átadja Kodálynak a rendezett népzenei anyagot. Végül sikerült, de Kodály reakciójára még várunk kell. A szemtanúk szerint első látásra mindenesetre meglehetősen komplikáltnak tartotta a szisztémát.

Bartók útban Amerika felé

A New Yorkba tartó hajó három nappal korábban indult a tervezettnél, közben majd minden poggyászuk elkeveredett az átszállások folyamán, így szinte váltóruha (de főképpen estélyi ruha, frakk) nélkül érkeztek az Új Világba. New Yorkban több lakásban is laktak, egyiknek szomszédságába költözik majd jóval később a híres Oprah magazin szerkesztőse, és a közelben fogják majd mérni az egyik legjobb Manhattan koktélt a városban... És a falon lévő kisplasztikán van, és mindig lesz majd virág, amíg a zenét érti az emberiség...

*Az interjú szerzője karnagy, az [MMA MMKI](#) kutatója. Megjelent a FolkMagazin 2017/2. számában